

моцна персаніфікаваны, гэта выразна прасочваецца ў тым, што блогер ацэньвае твор па пяцібальнай шкале, выражае сваё меркаванне з дапамогай адпаведных канструкцый («наколькі важны гэты аўтар асабіста для мяне», «фінал прымусіў мяне ўпасці ў ступар»). Трэба адзначыць, што Анастасія Карнацкая зыходзіць са сваіх чытацкіх густаў, аналіз пэўнай кнігі тлумачыцца асабістым выбарам аўтара. Рэкламнасць у блогу bookvajeд выражаецца ў візуальным афармленні акаўнта. Па-першае, такім чынам аўтар прываблівае да старонкі новых падпісчыкаў для павелічэння сваёй аўдыторыі. Па-другое, блогер старанна падыходзіць да выбару фотаздымка да паста. Робіцца гэта дзеля таго, каб пра-рэкламаваць кнігу і графічна прадставіць яе змест. Напрыклад, пост пра кнігу «Новые правила деловой переписки» аўтар праілюстравала здымкам асобніка на белым фоне разам з ноўтбукам, тэлефонам і акулярамі, стварыўшы офісны антураж. Можна сцвярджаць, што такім чынам актуалізуецца на экстралінгвістычным узроўні стратэгія ўздзеяння, якая таксама праяўляецца ў тым, што аўтар актыўна карыстаецца графічнай мовай эмодзі.

Выбар пэўнай аўтарскай стратэгіі з'яўляецца ключом да паспяховага прадстаўлення літаратурнага твора. Варта падкрэсліць, што рэпрэзентацыя – гэта самастойны працэс, які не толькі імкнецца патлумачыць сэнсы, закладзеныя у тэкст, але і выяўляе рысы ўспрымання адпаведна тым уласцівасцям, якія тэксту надаў аўтар пры яго напісанні і якія характарызуюць дадзены тэкст як унікальны твор літаратуры.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Кавалеўскі А. М. Інтэрпрэтацыйныя стратэгіі: крытычнае рэагаванне як актуалізацыя аўтарскай ідэі // Произведение искусства – предмет анализа критика : сборник научных трудов. Вып. 1 / под ред. Т. Д. Орловой. Минск : БГУ, 2009. С. 83–92.

АЦЭНКА РАМАНА М. ГАРЭЦКАГА «ВІЛЕНСКІЯ КАМУНАРЫ» Ў ЛІТАРАТУРАЗНАЎСТВЕ

І. Ч. Часнок

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,
вул. Кальварыйская, 9, 220004, г. Мінск, Рэспубліка Беларусь,
hm90@tut.by*

Вызначаны розныя погляды літаратуразнаўцаў і крытыкаў на ідэалагічны пункт гледжання рамана М. Гарэцкага «Віленскія камунары». Выяўлены розныя падыходы даследчыкаў да аналізу аўтарскай пазіцыі ў творы і да

вызначэння наратыўных інстанцый у рамане. Прааналізаваны палярныя меркаванні навукоўцаў у адносінах да аднаго тэксту. Прасочана сувязь трактоўкі рамана і часу, у які жыве даследчык.

Ключавыя словы: беларуская проза; пункты гледжання; наратар; літаратуразнаўца; літаратурны крытык.

ASSESSMENT OF THE NOVEL WILNO COMMUNARDS BY MAXIM GARETSKY IN LITERARY CRITICISM

I. Ch. Chasnok

*Belarusian State University,
9, Kalvariyskaya Str., 220004, Minsk, Republic of Belarus
Corresponding author: I. Ch. Chasnok (hm90@tut.by)*

Different views of literary scholars and critics on the ideological point of view of the novel Wilno Communards by Maxim Garetsky are determined. Various approaches of researchers to the analysis of the author's position in the work and to the definition of narrative instances in the novel are identified. The polar opinions of scientists regarding one text are analyzed and the time in which the researcher lives.

Keywords: Belarussian prose; points of view; narrator; literary scholar; literary critic.

З часоў адкрыцця рамана М. Гарэцкага «Віленскія камунары» (60-я гг.; упершыню надрукаваны ў 1963 г.) погляды даследчыкаў на твор істотна змяніліся. Асабліва важным з'яўляецца аналіз ідэалагічнага пункту гледжання ў «Віленскіх камунарах».

Вядома, раман «Віленскія камунары» М. Гарэцкага доўгі час разглядаўся крытыкамі і літаратуразнаўцамі (некаторыя і зараз працягваюць гэтую традыцыю) як твор пра змаганне і веліч рэвалюцыянераў. М. Лужанін успрыняў твор як сур'ёзнае адлюстраванне рэвалюцыйных падзей, хоць адзначыў, што «мы, у першую чаргу літаратары, літаратуразнаўцы і мовазнаўцы, як след яшчэ не прачыталі Гарэцкага» [1, с. 79–80].

Як твор, у якім усаўляецца рэвалюцыя, трактаваў раман у прадмове да выдання 1965 г. Ю. Пшыркоў [2].

Д. Бугаёў у манаграфіі «Максім Гарэцкі» (1968, 2003) назваў «Віленскія камунары» найбольш значным творам М. Гарэцкага [3, с. 160] і таксама разгледзеў яго як сур'ёзны паказ рэвалюцыйнай барацьбы.

Даследчык у кнізе, якая пісалася ў часы рэабілітацыі М. Гарэцкага і далучэння яго творчасці да здабыткаў беларускай савецкай літаратуры, палічыў бессэнсоўнымі пошукі выяўлення прыхаванай антысавецкай пазіцыі, рознаскіраваных поглядаў на аб’ект адлюстравання ў рамане. Наадварот, Д. Бугаёў напісаў у манаграфіі, а таксама ў наступнай кнізе «Праўда і мужнасць таленту» («Аплочана жыццём»): «Шмат гаворыць пра адносіны да камуністаў ягоны (М. Гарэцкага. – *І. Ч.*) раман «Віленскія камунары» [4, с. 263] (маюцца на ўвазе станоўчыя адносіны. – *І. Ч.*).

А. Адамовіч у кнізе «Браму скарбаў сваіх адчыняю...» (1980) напісаў: «Мышкі робяць гісторыю, але трохі, як бачыце, анекдатычна» [5, с. 152]. Ён жа трапна заўважыў, што «праз стыль, праз горкаіранічную “пісарэвіцкую” інтанацыю “Віленскіх камунараў” бачыцца, прачытваецца і яшчэ нешта» [5, с. 154]. Аднак, паводле А. Адамовіча, «раман – толькі рэквіем тым рэальна жывым і так вольна загінуўшым членам Рэўваенсавета...» [5, с. 156].

Адным з першых розных складнікі ў стылі рамана вылучыў М. Стральцоў у сваёй працы-эсэ «Чалавек з Малой Багацькаўкі» (1975) [6]. М. Стральцоў адзначыў прыкметы авантурнай і сентыментальнай стылістыкі ў «Віленскіх камунарах», але яшчэ не веў гаворку пра адрозныя ўнутрытэкставыя апаведныя інстанцыі.

У апошнія дзесяцігоддзі ХХ ст. пачалі з’яўляцца новыя інтэрпрэтацыі тэксту М. Гарэцкага. Упершыню пра наяўнасць «віртуознага пасрэдніка» ў рамане (г. зн. пра большую, чым у традыцыйнай беларускай прозе прысутнасць аўтарскай свядомасці ў тэксце) напісала Л. Корань [7, с. 47]. Неадназначнасць, двухсэнсоўнасць аўтарскага маўлення ў «Віленскіх камунарах», што было абумоўлена іроніяй, падкрэслена Л. Сіньковай (Корань) у артыкуле «Смехавое як пазнака нацыянальнага ў творах Максіма Гарэцкага» [8].

У часопісе «Тэрмапілы» за 2001 г. сустракаем наступнае меркаванне У. Лебедзева: «“Віленскія камунары” – гэта праўдзівы апавед і пра тых, хто спрабаваў навязаць ідэі, якія супярэчаць жыццю, і пра тых, хто нейкім чынам паверыў у гэтыя ідэі» [9, с. 225].

І. Чыгрын, калі аналізаваў раман «Віленскія камунары», заўважыў, што Максім Гарэцкі, «не зважаючы ні на што, развенчваў слепату носьбітаў камуністычных задум у нашым краі» [10, с. 141].

М. Мушынскі ў «Гісторыі беларускай літаратуры ХХ стагоддзя», а таксама ў сваёй самай новай, выніковай працы пра М. Гарэцкага і яго творчасць, перагледзеў свае погляды на твор і адзначыў, што

«адносіны пісьменніка да вопыту віленскіх камунараў, якія са зброяй у руках выступілі на абарону савецкай улады, у сапраўднасці не такія апалагетычныя, як вынікае з ранейшых даследчых прац» [11, с. 413; 12, с. 415]; «выбар галоўнага героя і формы аповеду – ад яго імя – прадыхаваны імкненнем аўтара замаскіраваць ад пільнага цэнзарскага вока свой уласны пункт гледжання, у тым ліку і ўласнае разуменне рэвалюцыі, схавацца за героя-апавядальніка» [12, с. 423].

Праблема ідэйна-мастацкай неадназначнасці стаяла ў цэнтры ўвагі М. Тычыны ў артыкуле «Максім Гарэцкі і праблема “другога” ў яго творах» [13].

У прадмове да кнігі «Выбраныя творы. Максім Гарэцкі» Т. Голуб вытлумачыла сваю інтэрпрэтацыю ідэалагічнага пункту гледжання ў творы праз сувязь з біяграфіяй М. Гарэцкага, але такім чынам, нібыта твор стаў кампрамісам для пісьменніка: «Спадзяваўся выклікаць давер да сябе ў адказных асоб, якія маглі б змяніць яго трагічны лёс» [14, с. 12]. А, напрыклад, І. Чыгрын звязваў біяграфію пісьменніка з напісаннем рамана іншым чынам: «Не без тайнай надзеі (да канца дзён не пакідала вера ў чалавечае ў чалавеку), што адкрытай праўдай паўплывае на суддзяў, якія адправілі яго ў адміністрацыйную ссылку на пяць гадоў, а потым, калі тэрмін скончыўся, нанава арыштавалі і ўрэшце расстралялі. Самога расстралялі, але не праўду, якую ён так умела агаліў у творы» [10, с. 135].

У кнізе «Беларуская літаратура і свет: ад эпохі рамантызму да нашых дзён» (Л. Баршчэўскі, П. Васючэнка, М. Тычына, 2006), з аднаго боку, пра раман М. Гарэцкага напісана, што ён «стаў спробай пражытка аддаць належнае подзвігу змагароў за свабоду, якія ахвяравалі сваім жыццём дзеля перамогі» [15, с. 214]. У той жа час было адзначана, што ў «Віленскіх камунарах» ёсць шматгалоссе ідэйных спрэчак, а таксама «толькі ў адным выпадку іронія героя саступае месца гераічнай пафаснасці» [15, с. 215]. Такім чынам, аўтары кнігі занялі своеасаблівую прамежковую пазіцыю паміж супрацьлеглымі пунктамі гледжання.

Пра наяўнасць у рамана розных (і менавіта дзвюх) свядомасцей падрабязна напісала В. Губская. Даследчыца вылучыла ў тэксце М. Гарэцкага свядомасць аўтара і свядомасць персанажа-апавядальніка – трыксцера Мацея Мышкі [16; 17]. В. Губская прааналізавала раман, у асноўным паслядоўна прытрымліваючыся тэорыі М. Бахціна: адзначыла поліфанію [16; 17], акцэнтавала ўвагу на тым, што «вобраз Мышкі – гэта і ёсць тая “істотная, нявыдуманая” маска», пра якую гаварыў М. Бахцін [17].

Як бачым, пытанне з ідэалагічным пунктам гледжання ў рамане, з выяўленасцю аўтарскай ацэнкі ў творы і на сёння застаецца спрэчным.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Лужанін М. Лёс пісьменніка і твора // 3 ранку да вечара. Мінск : Маст. літ., 1983. С. 78–103.
2. Пшыркоў Ю. Максім Гарэцкі і яго раман «Віленскія камунары» // Гарэцкі Максім. Віленскія камунары. Раман-хроніка. Мінск : Беларусь, 1965. С. 5–14.
3. Бугаёў Дз. Максім Гарэцкі. 2-е выд., выпр., дап. Мінск : Бел. навука, 2003. 239 с.
4. Бугаёў Дз. Аплочана жыццём // Праўда і мужнасць таленту. Мінск : Маст. літ., 1995. С. 241–276.
5. Адамовіч А. Брам у скарбаў сваіх адчыняю. Мінск : Выд-ва БДУ, 1980. 224 с.
6. Стральцоў М. Л. Чалавек з Малой Багацькаўкі // Ад маладзіка да поўні: апавяданні, аповесці, эсэ / М. Стральцоў ; уклад. В. Стральцовай. Мінск : Маст. літ., 2005. С. 323–336.
7. Корань Л. Максім Гарэцкі // Цукровы пеўнік: літ.-крытыч. арт. Мінск : Маст. літ. 1996. С. 22–65.
8. Сінькова Л. Д. Смехавое як пазнака нацыянальнага ў творах Максіма Гарэцкага // Беларускае літаратуразнаўства: навукова-метадычны зборнік / гал. рэд. Л. Д. Сінькова. Вып. 6. Мінск: БДУ, 2008. С. 47–51.
9. Лебедзеў У. Узіраюся ў вечнасць (шлях М. Гарэцкага да «Скарбаў жыцця») // Тэрмапілы. № 4–5. Беласток. 2001. С. 224–232.
10. Чыгрын І. П. Паміж былым і будучым: проза М. Гарэцкага. 2-е выд., выпр. Мінск : Беларус. навука, 2003. 166 с.
11. Мушынскі М. Максім Гарэцкі // Гісторыя беларускай літаратуры XX стагоддзя : у 4 т. Том 1. 1901–1920 / Нац. акад. навук Беларусі. Ін-т літ. імя Я. Купалы. 2-е выд. Мінск : Беларус. навука, 2001. С. 381–426.
12. Мушынскі М. Падзвіжнік з малой Багацькаўкі: жыццёвы і творчы шлях Максіма Гарэцкага. 2-е выд., выпр. і дап. Мінск : Беларус. навука, 2013. 543 с.
13. Тычына М. Максім Гарэцкі і праблема «другога» ў яго творах // Роднае слова. 2003. № 2. С. 5–9.
14. Голуб Т. Скарбы жыцця // Выбраныя творы. Максім Гарэцкі. Мінск : Кнігазбор, 2009. С. 5–22.
15. Баршчэўскі Л., Васючэнка П., Тычына М. Беларуская літаратура і свет: ад эпохі рамантызму да нашых дзён (выбраныя тэксты для чытання і аналізу). Мінск : Радзіла-плюс, 2006. 496 с.
16. Губская В. М. Класіка XX стагоддзя: прыхованыя таямніцы рамана «Віленскія Камунары» М. Гарэцкага. Мінск : РІВШ, 2016. 108 с.
17. Губская В. М. Поліфанічная прырода рамана М. Гарэцкага «Віленскія камунары» (1931–1932) // Ученые записки УО «ВГУ им. П. М. Машерова» : сб. науч. тр. Витебск, 2011. Т. 12. С. 166–173.